

מקרון במבוכה, צרפת במשבר: מה ההשלכות על ישראל?

רמי דניאל | 23 ביוני, 2022 | גיליון 1613

תוצאות הבחירות האחרונות לאספה הלאומית הצרפתית מהוות כישלון קשה לנשיא צרפת עמנואל מקרון, אשר לא הצליח בפעם הראשונה מזה שנים רבות להשיג רוב פחות מחודשיים אחרי שנבחר לכהונתו השנייה. המצב החדש שנוצר ידרוש מהשחקנים הפוליטיים לשנות את אופן התנהגותם ובמיוחד לבחון את האפשרות להקמת קואליציה. התוצאות מצביעות על משבר פוליטי עמוק בצרפת, שעלול להשפיע על המדינה ועל שכנותיה. מדיניות החוץ שניהל מקרון בחמש השנים האחרונות הייתה פעלתנית ושאפתנית אך הנשיא הצרפתי ספג כישלונות גם בזירה הבינלאומית. במקרים רבים הייתה זהות אינטרסים בין צרפת לישראל, בלי שפריז אימצה מדיניות פרו-ישראלית מובהקת. אין לצפות לשינויים דרסטיים במכלול היחסים בין ישראל לצרפת בתקופה הקרובה, אך המצב הפוליטי בצרפת, שעשוי להשפיע על זירות שונות חשובות לישראל, מחייב מעקב בירושלים שצריכה להתכונן ולהיערך לתרחישים שבהם הנוכחות והמדיניות הצרפתיות בזירות אלה ישתנו במידה מה.

המשבר הפוליטי בצרפת

פחות מחודשיים לאחר שהצליח עמנואל מקרון להיבחר בפעם השנייה לנשיאות צרפת, נחלו (19 ביוני) מפלגתו ובעלות בריתה תבוסה קשה בבחירות לאספה הלאומית, הבית החשוב בין שני בתי הפרלמנט הצרפתי, ואיבדו את הרוב המוחלט שהיה להן עד כה. תוצאות אלה מהוות כישלון אישי של עמנואל מקרון, שניהל את המדינה בשנים האחרונות באופן מאד ריכוזי ועתה יצטרך לחפש תומכים ממפלגות אחרות כדי להמשיך לנהל את צרפת. מדובר במצב חריג בנוף הפוליטי הצרפתי שבו בעשורים האחרונים הבוחרים תמיד נתנו רוב למפלגה אחת או לגוש שנבנה לפני הבחירות. מצב זה מאלץ את השחקנים הפוליטיים להמציא או לאמץ מחדש שיטות שנשכחו בצרפת. במקרה ולא יימצא פתרון באפשרות מקרון גם לפזר את האספה הלאומית ולקיים בחירות חדשות. יודגש כי המפלגות שהיו עד כה באופוזיציה הצהירו מייד אחרי הבחירות שאין בכוונתם "להיות גלגל זרבי" עבור מקרון.

יחסי הכוחות בין ובתוך הגושים באספה הלאומית מצביעים על התפתחויות שהתרחשו גם במדינות מערביות אחרות. המפלגות המסורתיות, המפלגה הסוציאליסטית (מרכז שמאל) והרפובליקנים (מרכז ימין) ששלטו לחילופין בצרפת משנות השמונים ועד ניצחונו הראשון של מקרון ב-2017, קרסו. לעומת זאת, המפלגות הקיצוניות והפופוליסטיות הן המנצחות הגדולות. המפלגה החזקה בגוש השמאל היא עכשיו מפלגתו של ז'אן לוק מלנשון המייצג קו סוציאליסטי פופוליסטי. בקצה הימני ניצבת המפלגה הלאומנית של מארין לה פן שהכפילה פי יותר מעשר את מספר הנציגים שלה באספה הלאומית והיא תהווה את הסיעה הגדולה ביותר באופוזיציה.

החלטת הבוחרים להעניש את מקרון פחות מחודשיים אחרי שהוא נבחר מחדש, התחזקות המפלגות הקיצוניות ואחוזי ההצבעה הנמוכים משקפים משבר פוליטי וחוקתי עמוק בצרפת ובעיקר את הפילוג בחברה הצרפתית שהוצפה באירועים כגון תנועת האפודים הצהובים וההפגנות הרחבות נגד הנחיות הקורונה. סוגיות הייצוג הדמוקרטי, היחס בין מחנות פוליטיים שונים והתאמת המבנה החוקתי לשינויים בחברה, סוגיות שנדונות גם בדמוקרטיות מערביות אחרות, הפכו לנושאים מרכזיים בדיון הציבורי הצרפתי וצפויות להמשיך ולהעסיק את המערכת הפוליטית הצרפתית בזמן הקרוב. בנוסף, ההשלכות של המלחמה באוקראינה, במיוחד עליית המחירים, עשויות להחריף את המתיחות הפוליטית במדינה.

המשבר בצרפת גם עלול להשפיע על המצב בתוך האיחוד האירופאי. בתקופה שבה האיחוד צריך להתמודד עם השלכות המלחמה באוקראינה ולהתגבר על חילוקי דעות בין חברותיו וכאשר ניכרת היעדרות מנהיג אירופאי מוביל, היחלשות צרפת ונשיאה הנה בשורה רעה גם לשכנותיה האירופאיות.

שאיפות גדולות, הישגים צנועים

כאשר נכנס לתפקיד נשיא צרפת לפני חמש שנים הצהיר מקרון על כוונותיו לחזק את מקומה של צרפת בזירה הבינלאומית ולצורך כך ביקש לקדם מהלכים פרו-אקטיביים שונים. הוא גם ניסה לבסס עצמו כחלופה לנשיא טראמפ, במיוחד בקידום נושא האקלים, והשתדל להתמקם כמנהיג אירופאי המוביל שינויים בתוך האיחוד האירופאי. אך במקרים רבים לא הגיעו המהלכים המדיניים שזים מקרון לתוצאות המצופות.

מספר סוגיות אף ערערו את מקומה של צרפת בעולם בתקופת כהונתו הראשונה של מקרון. הניסיון של הנשיא הצרפתי לעצב פתרון בלבנון, שהצהיר עליו בזמן ביקורו בביירות בעקבות הפיצוץ בנמל העיר, לא נשא פרי והמחיש את מגבלות כוחה של צרפת בזירה הבינלאומית. בעייתית עוד יותר עבור מקרון הייתה ההיחלשות במעמדה של צרפת באפריקה, אזור אשר נחשב כחינוי עבורה במאבק בטרור הג'יהאדיסטי וכנכס אסטרטגי לפריז. זאת, בעקבות שינויים פוליטיים בשותפותיה האפריקאיות של צרפת ואי שביעות רצון מהמבצעים הצבאיים הצרפתיים באזור. הדוגמא הבולטת ביותר לכך היא החלטת מאלי להפסיק את שיתוף הפעולה הצבאי עם פריז ולפנות במקומה לשכרי חרב רוסיים.

עמדת צרפת במלחמת אוקראינה גם היא שנויה במחלוקת. מקרון היה אחד מהמנהיגים האירופאים אשר בניגוד להערכת ארה"ב ובריטניה העריכו שרוסיה לא תתקוף באוקראינה. הוא ניסה לתווך בין זלנסקי לפוטין בסדרה של שיחות שלא נשאו פרי. בזמן המלחמה, צרפת תמכה בסנקציות נגד רוסיה ושלחה ציוד צבאי לאוקראינה, אך ניסיונותי הגישור העקשנים של מקרון בין רוסיה לבין אוקראינה למרות המצב בשטח וללא תועלת יצרו מתיחות בין פריז לקייב ותומכיה.

סוגיות אלה המחישו את הפער הגדול בין הצהרותיו השאפתניות של נשיא צרפת לתוצאות בפועל של מדיניותו. התנהגותו של מקרון, כולל אמירות בעבר נגד נאט"ו שאותו תיאר כמצוי "במצב של מוות מוחי", גם העלו סימני שאלה באשר ליכולותיו לבנות מערכת יחסים בינאישית עם מנהיגים אחרים ועל תפיסת העולם שלו שנתפסת מיושנת.

יחסי צרפת ישראל תחת מקרון

במהלך כהונתו הראשונה קידם הנשיא מקרון מדיניות שמטרותיה עלו בקנה אחד עם האינטרסים הישראליים. צרפת הגבירה את פעילותה במפרץ, תוך שיתוף פעולה הדוק עם איחוד האמירויות ותמיכה פומבית בערב הסעודית ובמוחמד בן סלאמן. בנושא האיראני, צרפת הצהירה מספר פעמים על התנגדותה לאפשרות שאיראן תשיג נשק גרעיני, אך האמינה בכך שהסכם הוא הפתרון הטוב ביותר למנוע זאת.

פריז גם קרובה לעמאן ולקהיר. צרפת מכרה ציוד צבאי למצרים ושתי המדינות שיתפו פעולה במלחמת האזרחים בלוב. במזרח הים התיכון, צרפת הצטרפה לפורום הגז וב-2020, כאשר המתרחבות בין טורקיה ליוון ורפובליקת קפריסין גברה, מקרון התייצב לצד אתונה וניקוסיה, חתם עם יוון על הסכם הגנה ובכך הגביר את הנוכחות הצרפתית באזור. בכל סוגיות אלה, עמדותיה ופעילותיה של צרפת תאמו את האינטרסים הישראליים.

האינטרסים המשותפים בין פריז לירושלים הובילו גם לשיפור מסוים ביחסים הבילטרליים בין שתי המדינות. מקרון אימץ עמדה אישית לרוב חיובית לגבי ישראל: הוא בירך על הסכמי אברהם והזכיר בהזדמנויות שונות את קרבתו האישית למדינה. בנוסף התרחבו שיתופי פעולה בתחומים שונים, כולל צבאיים. אך צרפת נשארת ככלל מדינה שאינה ידידותית לישראל בארגונים הבינלאומיים והנציגים הצרפתיים במוסדות האו"ם מצביעים באופן עקבי נגד ישראל, אפילו בניגוד לעמדת מדינות מערביות או אירופאיות אחרות.

עמדה זאת נובעת מלחץ פנים צרפתי, כאשר דעת הקהל בצרפת היא לרוב פרו-פלסטינית, ומעמדת משרד החוץ הצרפתי שמסורתית הנו בעל נטייה פרו ערבית. עם זאת, השינויים האזוריים האחרונים, כגון הסכמי אברהם, מחייבים גם את משרד החוץ הצרפתי לחשב מחדש את מימוש עמדתו הפרו-ערבית והיא אינה מתורגמת אוטומטית להתנגדות לישראל.

מבט לעתיד

מדיניות החוץ והביטחון הנה אחד התחומים שבו יש לנשיא צרפת מרחב פעולה גדול יחסית ללא קשר למצבו בפרלמנט. לכן צפוי כי הנשיא מקרון יוכל להמשיך להתוות את מדיניות החוץ הצרפתית.

מקרון מתחיל את כהונתו השנייה בעמדת חולשה יחסית בבמה הבינלאומית. על רקע המצב החדש שנוצר בפרלמנט, צרפת ונשיאה נכנסים לתקופה של אי וודאות עם סיכונים לא מעטים של שיתוק המערכת הפוליטית לפחות לטווח הקצר. סביר כי גם מדיניות החוץ הצרפתית תושפע מהתפתחות זו. מצד אחד, תשומת הלב של מקרון תופנה לסוגיות הפנימיות. מצד שני, סביר להניח שירצה להציג הישגים בתחום מדיניות החוץ, שבו הוא נהנה כאמור מחופש פעולה, גם כדי לפצות על חולשתו הפנימית. ספק אם ירצה להשקיע מאמצים רבים במזרח התיכון. זאת, בין היתר, מאחר שהוא יבקש להימנע מלייצר חיכוכים בסוגיה זאת עם התנועות שהתחזקו בעקבות הבחירות שהנן בעלות נטייה אנטי-ישראלית, במיוחד במקרה של ז'אן לוק מלנשון שעמדתו ביחס לישראל ביקורתית ביותר.

למרות שניתן לדבר על פוטנציאל לא ממומש בקשרים בין צרפת לישראל, שיפור משמעותי ביחסים בין שתי המדינות נראה כלא סביר בטווח הקצר. למרות שמקרון הוא אחד השחקנים הפרו-ישראליים ביותר במערכת הפוליטית הצרפתית של היום, החולשה הפנימית והחיצונית שלו יצרה תנאים לא מתאימים לכך. בנוסף, גם ישראל נכנסת לתקופה של אי ודאות פוליטית כאשר היחסים עם צרפת לא היו במקום גבוה בסדר העדיפויות שלה גם קודם לכן. חשוב שירושלים תמשיך ותעקוב אחרי מה שקורה בפרוץ מאחר והמצב הפוליטי שם עלול להשפיע גם על זירות שונות חשובות לה, אירופה, המפרץ, מזרח הים תיכון ושתיערך לתרחישים שבהם הנוכחות והמדיניות הצרפתיות בזירות אלה ישתנו במידה מה.

עורכי הסדרה: ענת קורן ואלדד שביט